

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXX. - Štev. 10

T R S T - 16. junija 1978

200 lir

**Glasujte
za
komuniste**

GLAS ZA KPI JE GLAS ZA OBNOVO DEŽELE

25. in 26. junija bomo volili deželni svet Furlanije-Juljske krajine. Odločitev, ki se bo izoblikovala z našim glasom na volitvah, bo veljala pet let. Že to dejstvo potrjuje, da je naš glas zelo pomemben in da se moramo pravilno izraziti.

Naša dežela bo morala pristopiti k reševanju vprašanj, ki so pomembna za našo prihodnost. Ti problemi so: obnova Furlanije, premostitev gospodarske krize, pospešitev reforme birokratske ureditve s prenosom upravnih in finančnih pristojnosti na krajevne uprave, izvajanje določil osimskega sporazuma na področju gospodarstva.

Gre torej za obdobje petih let, za odločilno obdobje. Zato se bo treba že na samem začetku delovanja novega deželnega sveta pogumno lotiti dela za ureditve, ki so potrebne. In k temu delu bo treba pristopiti z najboljšo voljo.

Rezultati politike, ki jo je izvajala krščansko demokratska stranka celih 14 let — to je odkar je bila ustanovljena dežela Furlanija-Juljska krajina — so znani. Vsi jih lahko vidimo. V tem obdobju se je prav po krivdi deželne vlade, ki jo je vodila krščanska demokracija, povečala razdalja med deželno ustanovo in stvarnimi potrebami ter zahtevami prebivalstva, medtem ko se nerešeni problemi kažejo s čedalje večjo težo.

Dosedanja deželna vlada ni predstavila ustreznega načrta za obnovo in razvoj dežele. Krščanska demokracija (in njeni zaveznici: socialdemokratska in republikanska stranka) je raje nadaljevala svojo tradicionalno "asistencialno" politiko. Dodeljevala je milijarde lir v korist raznih skupin, izmikala pa se je reševanju stvarnih problemov v interesu celotne skupnosti.

K temu pa je treba pripomniti še to: Krščanska demokracija je v bistvu tudi na deželni ravni zasledovala politiko, ki so jo skozi celih 30 let izvajale vsedržavne vlade in kar je pripeljalo italijansko gospodarstvo s skrajno kritičen položaj.

V vseh teh 30 letih je krščansko-de-

mokratska stranka vsiljevala svojo politiko, jo dejansko podrejala svojim strankarskim interesom. Vsiljevala — in ne le vsiljevala — je svoje zahteve v sistem oblasti ter povezovanje z določenimi krogi in sloji izven njenih samih volivcev. In prav zato se je vselej odločno zoperstavljala predlogom, ki so jih postavljali komunisti za enotnost vseh demokratskih sil, kar je neobhodno potrebno za izhod iz krize in za pristop k reševanju nalog, ki jih zahteva obnova. To je delala, četudi je povsem jasno, da so problemi naše dežele tako veliki, da jih nobena politična sila sama ne more rešiti.

V naši deželi obstajajo vse situacije krize, ki so privedle na vsedržavnem področju do ustanovitve nove parlamentarne večine. Ta večina sicer še ne ustreza potrebam, saj še ni vlade, v kateri bi bile zastopane vse demokratične sile. Tudi tu so prisotni isti pereči problemi kot na vsedržavni ravni: gospodarska kriza, ki tare pomembne sektorje gospodarstva, od ladjedelništva in kovinarstva, do tekstilnega, kmetijskega, rudarskega sektorja, pa do problema javnega reda. K vsem tem problemom se prištevajo še drugi. Predvsem gre za posebnost naše dežele, za obnovo Furlanije, za izvajanje gospo-

ZAKONSKI OSNUTEK KPI ZA ZAŠČITO SLOVENCEV PREDLOŽEN V SENATU

Na tiskovni konferenci, ki je bila na osrednjem sedežu KPI v Trstu (v četrtek, 8 t.m.), sta senatorka Jelka Gerbec in deželni sekretar KPI poslanec Antonino Cuffaro seznanila predstavnike tiska in slovenskih organizacij in ustanov z vsebino novega zakonskega osnutka KPI o celoviti zaščiti Slovencev v Italiji. Besedilo novega zakonskega osnutka in pogovor s sen. Gerbčevo objavljamo na notranjih straneh

Ustavimo razkroj Ne razpršimo glasov

Stranke se dalj časa pripravljajo na volitve 25. junija. Treba je pretresti mnogo dogodkov, problemov in perspektiv za prihodnost. V Trstu bomo glasovali za prenovitev občinskega in deželnega sveta. Poleg tega bomo prvič določili z glasovanjem predstavnike v rajonske svete, ki bodo nadomestili prejšnje konzulte. Pred nami je torej precej komplicirana volilna obveznost, ki zahteva razčlenjeno informacijo. Partijske sekcije in vsi tovariši bodo morali napeti vse svoje energije, da bo vsakemu volivcu jasno za kaj in kako naj voli. Potrebno pa bo, da se lotimo tudi dela, ki smo ga do sedaj precej zanemarjali, to je pozivanje volilcem, naj dajo tudi preferenčne glasove, ker to je del njihove volilne pravice, ki jo morajo izpolniti do kraja. To pa ima tudi politično vrednost pri oceni dokončnih rezultatov, ker nudi vsem dokaz o popularnosti in sposobnosti

Glas za KPI je glas za obnovo dežele

(Nadaljevanje s 1. strani)

darskega dela osimskih sporazumov med Italijo in Jugoslavijo.

Zato poudarjamo, da so volitve 25. in 26. junija zelo pomembne. Izid teh volitev mora dati jasne usmeritve. Nujno je, da se združijo vse demokratične sile, kajti vse morajo dati svoj delež pri reševanju odprtih vprašanj. Pogoji za to so dani. To so pokazali razni dogodki. Dne 9. marca letos so delavci v vsej deželi stopili v boj za rešitev perečih problemov. Splošna stavka tistega dne je tako kot nikoli prej pokazala borbenost in enotnost. Stavkajoči so odločno zahtevali temeljito prenovitev politike deželne vlade. Še prej so demonstrirali tisti, ki jih je potres prizadel; protestirali so zaradi nedopustnega zavlačevanja pri gradnji zasilnih bivališč in stalnih bivališč kasneje. Tudi občine in druge krajevne ustanove so se jasno izrekle ter zahtevale večje pristojnosti in več sredstev v decentralizirani deželi.

25. in 26. junija je treba opozoriti na vse to. Zato ponavljamo: usoda dežele je v rokah volivcev.

Krščanska demokracija ne postavlja nobenih konkretnih predlogov za prihodnost dežele. Ne postavlja niti predlogov za obnovo in razvoj. Ne govori niti o možnem sodelovanju vseh demokratičnih sil, kaj še, da bi mislila na možnost ustanovitve nove enotne deželne vlade. Molči, ker upa, da bo nadaljevala po starem. Zato ponavljamo: ne zamudimo priložnosti, da izsilimo spremembe. Če krščansko demokratska stranka se ne odloči, odločimo mi volivci.

Glas za komuniste, je glas za spremembo stanja, je glas za ustvaritev enotnosti in za prenovitev, je glas za obnovo dežele.

kandidatov, ki so jih ljudje izbrali.

Po izidu volitev, ki so bile drugod po Italiji 15. maja, bo glasovanje v naši deželi imelo izreden politični pomen, čeprav so volitve upravnega značaja. Tak pomen jim bodo pripisale vse sile, če ne drugo ker ob tej priložnosti bomo imeli verodostojno in kompletno sliko o tem, kako se premikajo razmerja sil in javno mnenje v enem homogenem prerezu italijanske družbe. V naši deželi so namreč zasto pane vse plasti prebivalstva: od delavcev velikih obratov do kmetov in srednjih slojev; imamo veliko mesto in srednja ali pa mala mesta in vasi.

V Trstu je stanje precej razgibano: poleg splošne dezorientiranosti in elementov družbenega razkroja, ki so značilni za vso Italijo, beležimo tukaj razne usledine iz prejšnjih dob, ki so bile prej kolikor toliko zakrinkane, zdaj pa prihajajo na površje. Mislimo na Mestno Listo (Lista Civica), kjer skupaj sodelujejo bivši socialisti, framazoni in drugi. Njim se je pridružil še bivši demokrščanski poslanec Bologna. Danes ti ljudje še posebej "skrbijo" za Kras in za etnično ravnotežje na tržaškem ozemlju. Po grehu kesanje! Gruber-Benkova ima vilo prav v Devinskem portiču, Cecovini pa na gmajni, oddaljeno od Padriče — ne ve se po kakšnem regulacijskem načrtu mu je to uspelo. Tudi bivši poslanec Bologna je mnogo "pripomogel" (ampak takrat je bil še v DC) k zaščiti okolja in etničnega razmerja, kot pričajo razna naselja na Krasu.

Obstajajo pa tudi druge majhne politične formacije, ki so se sedaj prvič predstavile ali pa so že bile obrobno prisotne na političnem odru. Radikalci so že bili obrobno prisotni na političnem odru. Radikalci so že nabrali vse potrebno, da bi kandidirali za tržaško občino; to pa jim ni uspelo zaradi banalnega incidenta. Verjetno pa je bilo to namenoma, saj radikalce za sedaj zanima več rušiti demokratični sistem — tudi v povezavi s fašisti če je potrebno, kot je dokazal obstrukcionizem, ki ga običajno vodijo v parlamentu — kot da bi preko svojih predstavnikov pomagali pri izoblikovanju potrebnih rešitev.

Pri independentistih in ultralevičarjih, kot so Democrazia Proletaria in PDUP, pa prihaja do izraza vedno bolj njihov antikomunizem. Sicer treba se zavedati — in tudi po tem se Trst ne razlikuje od ostale države — da je antikomunizem, nov in star, očiten ali prikrit, spet zaživel v obdobju po juniju '76, celo pri političnih formacijah, ki je bil tuj. Še bolj je torej potrebno, da volivca vodi pri izbiri zdrava pamet, dolg spomin in resno presojanje. 14 strank je predložilo svoje kandidatne liste za te volitve. Vprašajmo se ali vsaka posebej neka ideologija ali vsaj določen idejni sistem, nekaj odgovorov problemom, ki zadevajo širšo skupnost in ki jih bodo morali bodoči izvoljeni organi reševati? Ali ni bolj verjetno, da so tokrat v

igri zasebni interesi majhnih skupin cehovski interesi ozkih družbenih slojev kateri vsi se največ bojijo prav komunistov, njihove poštenosti in doslednosti?

Ustaviti moramo razkroj s tem, da razpršimo glasov. Presoditi moramo politični trenutek in zadržanje strank velikih in spošnih problemih. Glede tega je KPI zgled resne in trdne politike. Ne smemo pa pozabiti smotra tega glasovanja in lokalnih problemov okoli katerih imamo priložnost, da se izrečemo. Tudi tukaj pri nas je DC enkrat z enimi enkrat z drugimi zavezniki, neprenehno vodila občino. Tržaško pokrajino smo jim začasno izbili iz rok, tako da je ta ustanova postala sredstvo demokratične partije pacije kot nikoli prej. Tudi pri vodstvu tržaške občine mora priti do globokih sprememb. To bo mogoče samo če se bosta povečala vpliv in teža komunistične partije. Zato pa je treba zmanjšati moč DC in njenih zaveznikov. Slovenci dobro vedo, da so zaščita slovenskih interesov in tudi izboljšanje njihovega položaja vedno soupadali z uveljavitvijo delavskega razreda in napredovanjem KPI. Glas je torej sredstvo, da ocenimo delovanje političnih sil in vodstva tržaške občine za dobo celih šestih let, kolikor je deloval ta občinski svet. Sodili bomo DC in vse njeno zaveznitvom, ki jih je v teh letih sklepala, od levega centra do centrizma. Postavili bomo račune za vse to, kar bi vse te politične sile lahko naredile in niso hotele narediti v prid upravičenih zahtev slovenske manjšine. Slovenci jih morajo spodbuditi in prisiliti, da se njihove zahteve upoštevajo. To bodo dosegli le z odločnim dajanjem svojih glasov komunistični partiji, ki je od vedno in neomajno na strani Slovencev in demokracije.

BORIS ISKRA

Praznik tiska v Trebčah

Sekcije za Vzhodni Kras: Opčine — Bani, Trebče, Padriče — Gropada in Bazovica priredijo v Trebčah dneh od 16. do 19. tega meseca praznik komunističnega tiska.

V petek, 16. ob 19. uri bo koncert Tržaškega partizanskega pevskega zbora.

V soboto 17. ob 17 uri nastopi godba "Parma" iz Trebč, sledijo nastopi pevskega zbora "Vasilij Mirk" s Proseka-Kontovela, folklorne skupine "Karol Pahor" iz Pirana in mladinski pevski zbor prosvetnega društva Lonjer-Katinara.

V nedeljo, 18. ob 9,30 bo pohod "Prijatelj komunističnega tiska", ob 17,30 bo igrala godba na pihala od Korošcev (S. Barbara), sledi nastop pevskega zbora "Vesna" iz Križa, "Tabor" z Opčin, "Lipa" in Bazovice in "Primorec" iz Trebč. Tega dne bo tudi zborovanje, na katerem bosta govorila tov. Anselmo Gouthier, član vsedržavnega tajništva KPI in Miloš Budin, kandidat za deželni svet.

V ponedeljek, 19. ob 17 uri bo igrala skupina "Trebče-Rock Group".

Vse štiri večere, z začetkom ob 21. uri, bo plesna zabava ob zvokih ansambla "The Lords". Za jedačo in pijačo bo preskrbljeno.

Odločen premik na levo v Trstu jamstvo demokratičnega napredka

Čeprav časovno soupadajo, so volitve za tržaški občinski svet deloma nekaj različnega od volitev za deželni zbor Furlanije — Julijske krajine. A ne povsem. Tudi v tržaškem primeru imamo opravka z nekaterimi političnimi okoliščinami, ki morajo biti volilec pred očmi, in so skupne s splošnimi okoliščinami v naši deželi.

Poglejmo predvsem, kaj je tu skupnega. Ne samo to, da pač Trst z okolico spada v okvir avtonomne dežele Furlanije-Julijske krajine, je nanjo pravno povezan in izbire na deželni ravni strogo po- gojujejo družbeni in gospodarski razvoj Trsta. Skupen nam je predvsem "politični okvir", kot se temu pravi v trenutnem političnem žargonu. V Trstu sta sedeža tržaške občine in tudi sedež deželnega sveta in vlade. V obeh primerih sta predsednika občinske in deželne uprave demokristjana, v obeh primerih krščanska demokracija vedri kot se ji zljubi na osnovi centristične koalicije, v kateri sodelujeta (povsem nepričakovano, za vsedržavne razmere) PSDI in PRI. V obeh primerih smo komunisti in socialisti v opoziciji, ker menimo, da je centrizem že zdavnaj izumrl v Italiji. Čeprav se tukajšnja krščanska demokracija zelo rada sklicuje na pokojnega Alda Mora, velja zabeležiti dejstvo, da je Moro tik pred ugrabitvijo in smrtjo pod strelji rdečih brigadistov govoril in pisal o "tretjem obdobju" italijanske politične zgodovine po premostitvi shem centrizma in levega centra.

V Italiji je "tretje obdobje", ki ga označuje sodelovanje v okviru parlamentarne večine s komunisti in socialisti, narekovala kriza v gospodarstvu in spremljajoči teroristični napad. Tu pri nas pa kriza ni nič manjša, ne samo na gospodarskem področju, saj moramo pomisliti, da jo je zaostрил in do kraja razgalil potres pred dvema letoma. In vendar se tukajšnjim demokristjanom zdi, da se ni nič spremenilo in da lahko perfidno nadaljujejo po stari poti.

Tako je na dlani prvi razlog, zaradi katerega si na prihodnjih občinskih in deželnih volitvah pričakujemo uspeh in napredek KPI. Kajti samo tako je mogoče premostiti nevzdržna politična razmerja v naši deželi, in v tržaški občini in v deželnem zboru.

Naš tržaški primer pa ima tudi nekaj posebnega. Osimski sporazumi med Italijo in Jugoslavijo o dokončnem priznanju državnih meja so namreč ustvarili pogoje za nov splošni človeški in demokratični napredek, obenem pa dali duška nacionalističnim in revanšističnim silam, katerim so osimski sporazumi začeli biti plat zvona. Tako se je začel koncentrični napad na demokratične sile in na levo še posebej, ustvarile so se nacionalistikalne "meščanske liste" na katerih se poleg obrazov starega nacionalizma in novega revanšizma pojavljajo tudi zakrknjeni nasprotniki Slovencev. Za vse naj velja

primer bivšega demokristjanskega veljaka Bologne, katerega se naš nekdanji poslanec Škerk zelo dobro spominja kot enega izmed najostrejših nasprotnikov vseh naših demokratičnih zahtev.

"Ekološke" bajke so le limanica na revanšistično politiko, kateri ne smemo Slovenci prispevati niti groša.

Enako velja za "pseudoradikalne" liste, na katerih vedri tisti Panella, ki se je že dovolj osmešil z bitko proti osimskemu sporazumu, ko mu je Alessijev dnevnik nudil več stolpcev na svojih prvih straneh.

Kandidature Pannelle, Almiranteja in Bologne pa dokazujejo, da je koncentrični napad usmerjen na Trst, ker upajo, da jim bo uspelo spremeniti težnje političnega razvoja v celi Italiji. Po Morovem umoru je republika vzdržala pritisk terorizma, je pa morala za to plačati ceno. Komunisti smo jo plačali na volitvah 14. maja in vemo, da bi se v primeru nazadovanja v Trstu spet oglasili nasprotniki sporazumevanja z levico, spet zakikirikali Fanfaniji in De Carolisi (ali Tombesiji in Bologne), katerim gre za premik politične osi v desno.

V tržaškem občinskem svetu je krščansko demokratska stranka bila zadnje čase v manjšini, vendar je lahko kljub temu vladala, ker je računala, da ni mogoče sodelovanje med levo in desno opozicijo.

Levica pa je bila dovolj šibka, da ni mogla vsiliti novega načina upravljanja. Na izsiljevanje demokristjanov, ki jim v takem primeru prav pride tudi nova desnica "meščanskih list" morajo volilci odgovoriti tako, da bo smer razvoja tržaškega političnega življenja bila jasna in nedvoumna. Okrepitev KPI, pomeni, v tržaški občini, okrepiti "na levo" politična ravnotežja in prisiliti vse demokratične sile k sodelovanju, mimo levo-sredinskih skomin in utvar, mimo demokristjanskega izsiljevanja.

Slovenci smo v tržaškem občinskem svetu slišali veliko besed dobre volje, malo pa smo videli konkretnih rezultatov. Tudi v tem primeru je edino odločna okrepitev levice, predvsem KPI, jasen odgovor na slepomišenje demokristjanov in drugih manjših "laičnih" sil. Od besed je treba preiti k dejanjem, to pa pomeni, da morajo stopiti na pozornico sile, kakor je komunistična, ki so naše zahteve zagovarjale in obenem uresničevale. Naj za vse zadostujejo izkušnje okoliških občin in enoletna praksa napredne uprave v tržaškem pokrajinskem svetu.

Trst mora iz krize. Vrata so odprta z osimskimi sporazumi. Le poguma in ljudskega sodelovanja je treba. Dober smerokaz pa je, v tem pogledu, glas za komunistično listo.

st. s

Razgovor z deželnim svetovalcem KPI Dušanom Lovriho

Dosleden boj, ki se nadaljuje

Dušan Lovriha po dveh mandatnih dobah zapuša deželni svet. Lahko torej zapišemo, da je ta najstarejši in obenem najmlajši župan v Italiji, tudi veteran deželnega zbora Furlanije-Julijske krajine, v katerem je z njemu značilnim zanosom in nepopustljivostjo zagovarjal interese Slovencev, od Miljskih hribov do Kanalske doline. Vprašali smo tovariša Dušana, katere so bile osnovne smernice njegovega desetletnega boja v deželnem zboru.

Dušan Lovriha (drugi z leve) in bivša poslanca Škerk in Lizzero na shodu beneških izseljencev v Subidu (leta 1972).

— "Bil je to trd boj, ki so ga kronale tudi nekatere pomembne zmage. Sicer pa se ta boj nadaljuje tudi v naslednji mandatni dobi. V mislih imam predvsem zahtevo, naj se deželni zbor kot zakonodajni organ konkretno loteva tudi vprašanj Slovencev. Jaz nisem nikoli hotel restriktivno upoštevati znane rzsodbe ustavnega sodišča, po kateri naj bi deželni zbor ne imel pristojnosti, ko gre za vprašanja manjšine. Na tem področju sem skupaj z drugimi tovariši vodil bitko in dosegel tudi pomembne uspehe".

— So to bili teoretični ali tudi praktični uspehi?

— "Predvsem praktični, čeprav s trdno politično podlago. Deželni zbor je, naprimer, odobril moj zakonski osnutek, ki iz deželnih skladov finansira dvojezično poslovanje občin in drugih krajevnih uprav. To ni bil samo finančni zakon, pač pa tudi načelno priznanje, da imamo Slovenci pravico do dvojezičnosti v vseh občinah, kjer živimo in delamo. Zakon velja na celotnem ozemlju dežele Furlanije-Julijske krajine in torej odločno presega ozke meje v katerih bi, naprimer demokristjani, radi priznavali dvojezičnost. V mislih imam tudi Benečijo in Kanalsko dolino".

Pogovor z Dušanom Lovriho

— Res je, Dušan. Ljudje te ne poznajo samo na Tržaškem in Goriškem, pač pa si bil doma tudi v beneških vaseh, pred in po potresu.

— "Da, v beneških vaseh, pa tudi med rudarji v Belgiji, kjer smo večkrat razpravljali o njihovih socialnih in narodnostnih pravicah. Po potresu je bila naša glavna skrb ta, da bi jih ta katastrofa ne razpršila. Slovenci v Benečiji doživljajo pomembno prebujenje in je zato važno, da ostanejo strnjeni na svoji zemlji".

— Veliko skrb si posvečal vprašanjem gorskih skupnosti in njihovega odnosa do naše manjšine.

— "To je ena izmed bitk, ki se še nadaljuje. Dvojezično poslovanje v kraški gorski skupnosti pomeni načelno zahtevo, od katere ne bomo odstopili. Zahtevamo pa tudi, naj bodo gorske skupnosti sredstvo za načrtovanje razvoja goratih in gričevnatih področij, kjer živimo Slovenci in se v njih lahko samoupravljamo".

Dušan Lovriha je kot slovenski deželni svetovalec bil, na načelno izbiro KPI, izvoljen v predsedstvo deželnega zbora Furlanije-Juljske krajine in je v njem opravljal funkcijo tajnika predsedstva. Vprašali smo ga, kakšno je bilo njegovo sodelovanje z drugim slovenskim zastopnikom, izvoljenim na listi "Slovenske skupnosti".

— "Ko je šlo za naše načelne zahteve, dobro. Mi smo vedno bili za enotnost Slovencev pri zagovarjanju naših pravic. Ni primera, ko bi ne podprli zahtev deželnega svetovalca SSK. Logično pa smo se razhajali, ko je v njegovih stališčih prevladoval svetovnonazorski integralizem. Toda to je nekaj drugega".

Na tem smo se razšli. Tovarišu Lovrihi pa smo zaželeli vse najboljše v nadaljnjem delu in hvaležnost, ki mu jo Slovenci in komunisti dolgujemo za več kot tri desetletja nesebičnega delovanja v korist delovnih ljudi in naše manjšine.

PA BREZ ZAMERE...

Skromne polemične pripombe

V vsako volilno kampanjo spada tudi polemika. Ni naš namen, da bi pretiravali, saj se komunisti vztrajno trudimo, da bi iskali vse, kar združuje vse demokrate in dosegli o spornih vprašanih čimbolj strpno razpravo v vzajemnem spoštovanju.

So pa nekatere stvari, mimo katerih ne moremo. Kdove, morda bomo tudi pomagali, če nanje opozorimo.

Kandidat "Slovenske skupnosti" za deželni svet, dr. Drago Štoka v razgovoru za revijo "Mladika" tiho pritrjuje trditvi, da je bil edini Slovenec v deželnem svetu. Ker vemo, da bi slep, ne na levo, niti na desno oko, ne razumemo, kako da ni v

Dvojezična knjižnica

Poslanstvo večnamenskega centra v Ronkah

V občini Ronke so odprli dvojezično knjižnico. Na slovesnosti, ki je bila ob tej priložnosti, je v imenu Slovencev iz Romjana govorila Liliana Vižintin. Iz njenega govora povzemamo naslednje:

— Prvič v zgodovini naše dežele prisostvujemo otvoritveni slavnosti dvojezične knjižnice v italijanski občini in to predstavlja tudi za nas uradno priznanje naše prisotnosti v tem kraju. Istočasno je tudi dokaz občine Ronke in širše ustanove kot je večnamenski center, da z javnimi sredstvi pripomoreta k zaščiti slovenske manjšine na Laškem. Občinska knjižnica, v kateri bo dovolj prostora za slovensko pisano besedo, predstavlja prvi korak na poti izvajanja ustanovnih načel centra samega.

Slovenci s tržiškega področja smo od vsega začetka z veliko pozornostjo in naklonjenostjo sledili nastanku in razvoju večnamenskega centra. Povsem upravičeno danes, ko smo pred prvim konkretnim dokazom, ko se postavljeni cilji uresničujejo, z optimizmom gledamo na tovrstne bodoče pobude. Še naprej moramo predstavljati važen činitelj kulturnega zблиževanja dveh sosednjih narodnosti in novoustanovljeni center nam bo predstavljal edinstveno možnost, da v njegovem okviru najdemo vso formalno zaščito in gmotno pomoč za dosegno naših ciljev. Pri srcu nam je, da bi čimprej prišli do prostorov, kjer bi lahko imeli sedež našega prosvetnega delovanja, ki trenutno živi okoli pevskega zbora Srečko Kosovel. V pričakovanju teh, res potrebnih prostorov, nam bo knjižnica

služila kot zbirališče ter nudila prostore za predavanja, nastope pevskega zbora in gostovanja drugih skupin.

V okviru teh pobud naj omenim tečaj slovenskega jezika za odrasle, in pa sklep občinskega sveta, da v letošnji proračun vpiše posebno postavko o finansiranju tečaja slovenskega jezika za osnovnošolce.

Knjižnica in večnamenski center bosta zaenkrat predstavljali prvi oporišči naše konkretne zahteve, da se na tem področju ustanovita slovenski otroški vrtec in slovenska osnovna šola. Dosedaj so naši otroci obiskovali slovenski otroški vrtec v Doberdolu, kamor jih vsak dan pelje posebni šolski avtobus. Toda že s prihodnjim letom se bodo pojavile prve težave, v kolikor zaradi pomanjkanja prostorov bodo prisiljeni v doberdolskih vrtcih odreči mesta našim otrokom.

Pozdravljamo težnjo večnamenskega centra, da konkretno skrbi za ohranitev in razvoj našega jezika in naše kulture. Zadoljilni smo, da je v tej organizaciji dejansko prisotna tudi občina Doberdob. Mislimo, da njena vključitev presega golo formalnost čimširšega kroga članov. Njen namen in vloga sta tesno povezana z obstojem tržiških Slovencev.

Zavedamo se, da bomo prišli do uresničitve naših zahtev s pomočjo večinskega naroda, zato bo vse naše delovanje težilo k temu, da bo večina čimbolj informirana o naših problemih ter jih obravnavala kot svoje probleme in seveda pomagala pri njih reševanju. Samo s pomočjo naprednih in demokratičnih sil lahko dosežemo dejansko zaščito naše skupnosti.

desetih letih opazil komunista Dušana Lovrihe. Saj sta celo večkrat drug drugemu podpirala resolucije in popravke.

Dr. Štoka ni star in se torej starostne pozabljivosti ne smemo bati. Upamo pa tudi, da ni podpisal "copyrighta" za vse obstoječe slovenstvo, saj bi v tem primeru v kratkem mislil, da je edini Slovenec na svetu. Nas pa je v teh krajih veliko več, to si upamo trditi brez sramu.

SSK nima ekskluzivnega predstavnštva Slovencev. To čivkajo tudi vrabci na stregi. Zato upamo, da bo prej ali slej spoznala, kako škodljiva je demagoška trditev, da je Slovenec samo kdor voli za SSK. Tokrat se namreč predstavlja tudi v Beneški Sloveniji, za katero celo videmski demokristjani začenejo priznavati, da je Slovencev vsaj 20 tisoč (mi trdimo, da jih je več). SSK pa bo tam zbrala kvečjemu nekaj sto glasov. Lepo vas prosimo, ne odpisite ostalih 19 tisoč Slovencev (in se več!).

S tovariši socialisti je polemika težka. Tudi zato, ker sodelujemo takorekoč povsod. Radi bi pa, da bi od tega več kot dvajsetletnega sodelovanja odnesli nekaj. Kako je mogoče, naprimer, da so v nekaj letih sodelovanja spoznali demokristjane do dna duše, komunistov pa nočejo in nočejo poznati?

Ta občutek nas namreč navdaja, ko poslušamo izkrivljanje naše linije in trditve, da želi KPI deliti oblast z demokristjani ali da "še ni dozorela" evrokomunizmu in podobno. Hudimana, saj se poznamo. Kolikokrat še vam bomo morali povedati, da "zgodovinski kompromis" pomeni sodelovanje komunistov, socialistov in kristjanov pri obnavljanju družbe, ne pa delitev oblasti z demokristjani. Naša pot je premočrtna in volilcem ne tajimo naših ciljev. Čemu torej nihanje socialistov od izkrivljanja naše politike, mimo pretiranega poudarjanja razlik s komunisti, tja do bojzani, da lahko to vodi nazaj k levemu centru? Končno so za "alternativo", ki je uradna politika PSI (čeprav sedaj nekoliko bolj v senci) nujno potrebni komunisti, kajne?

Politični položaj v Furlaniji

OKREPITI ZAUPANJE LJUDI V DEMOKRATIČNE USTANOVE

Furlanski in slovenski volilci bodo morali 25. junija s svojim glasovanjem dati tudi politično oceno o celotnem delovanju italijanske državne uprave, predvsem pa o delovanju dežele Furlanije-Julijske krajine v potresnem in potresnem obdobju.

Že ocena o delu, ki ga je dežela opravila pred potresom, ni pozitivna, zlasti zaradi počasnosti, ki je hromila vse poskuse za odpravo družbenih in ozemeljskih neravnovesij. Odbori, ki so dotlej

upravljali deželo, so načelno zavračali vse predloge za pravično usmeritev razvojnih načrtov in so se raje odločili za ukrepe, ki so krepili centre, ki so združevali znatno gospodarsko, finančno in politično moč, ali so ustvarjali klientelistične strukture, medtem ko niso nikoli resno in trezno načeli vprašanj zapuščenja podeželja in hribovitih področij, zapostavljenih skupnosti emigracije.

Dežela je odrekla celo najmanjšo podporo gorskim skupnostim, saj je z

deželnim zakonom šte. 29 celo omejila pristojnosti, ki jim jih je priznaval državni zakon 1102. Šlo je v bistvu za preobrat v tisti nalogi uravnovešanja, preobrat, ki so ga uzakonili z deželnim urbanističnim načrtom.

Potresa 6. maja in 15. septembra 1976 sta brutalno razgalila vse nerešene probleme Furlanije in Beneške Slovenije, obenem pa sta še zaostriła odnos prebivalstva z upravnimi in krajevnimi ustanovami, tehničnimi uradi in včasih celo z demokratičnimi strankami, ker se je večina trmoglavo zapirala sama vase in krčevito branila vsak svoj ukrep. Ko na tisoče družin, desetisoče ljudi, doživi tragedijo potresa, ko preživi tako dramatične noči, kot so bile tiste v poletju 1976. leta, ko so morali zapustiti svoje domove, ko je ob upanje in ko se obljube izjalovijo, se vera v demokratične ustanove zamaja. In to je največja nevarnost za Furlanijo in Benečijo.

Gre za bistveno politično vprašanje, ki ga bo treba rešiti s hitrim in stvarnim ukrepanjem: z načrtovanjem obnove, z reševanjem vprašanja bivališč, saj bo v nasprotnem primeru prišlo do kvalunkvistične reakcije, ki bi lahko prizadela tudi tiste stranke, kot je Komunistična partija Italije, ki so vložile vse sile v odpravljanje posledic potresa in v obnovo prizadetih območij, in ki bi lahko zrahljala demokratično solidarnost.

Če danes, kljub vsemu, zaupanje v stranke in v njihove obljube za obnovo še ni zamrlo, to je predvsem zasluga prisotnosti in napora krajevnih organizacij komunistične partije in demokratičnih občinskih uprav. To zaupanje pa je lahko osnova v boju za novo Furlanijo in Benečijo.

Znaten pa je tudi politični potencial, ki izhaja iz spoznavanja krajevnih, kulturnih in jezikovnih vrednot Furlanije in Beneške Slovenije. Komunistični predlog za furlansko kulturo je skupno z organskim osnutkom za globalno zaščito Slovencev dal poseben pečat kulturnim razpravam zadnjih mesecev, kar je prišlo do izraza (in v tem okviru tudi do politične uveljavitve) na pokrajinski konferenci o narodnostnih skupnostih, ki je bila pred nedavnim v Vidmu.

O vsem tem je dežela doslej skorajda molčala. Treba je zato nadaljevati z bojem in vse kaže, da so prav Slovenci našli enotno pot in dovolj moči za demokratični boj na novi ravni. Komunistična partija, ki zavrača vsakršno iluministično in protizgodovinsko stališče, se dobro zaveda, da ima svoje mesto in svojo vlogo pri osnovi tega procesa v slovenskih dolinah v Benečiji, meni pa, da mora imeti močnejši in večji vpliv tudi v vseh odločujočih centrih in v deželi.

Goriška pokrajina brez pokrajinske politike

Letošnje deželne in upravne volitve bodo izrednega pomena za goriško pokrajino. Tukaj bomo namreč volili skupaj za obnovo deželnega, pokrajinskega sveta in še za obnovo svetov nekaterih občin, med temi so najpomembnejše Tržič, Ronke in Gradež. Zato bodo izidi teh volitev vplivali ne samo na splošno politično situacijo, ampak predvsem na nadaljni razvoj upravne politike krajevnih ustanov. Le-ta je že več časa paralizirana, ker komisarske uprave na pokrajini, v Tržiču in Gradežu dejansko onemogočajo vsakršno sodelovanje med občinami in zavirajo izvajanje skupnih načrtov za urejevanje sistema socialnih storitev in za prostorsko planiranje gospodarskih dejavnosti.

Do tega je prišlo, ker je krščanska demokracija raje povzročila predčasno razpustitev izvoljenih svetov, kot da bi priznala novo stvarnost, ki je nastala tudi v naši pokrajini z razmahom levičarskih uprav in z novo politiko upravljanja krajevnih ustanov po volitvah leta 1975. Takim težnjam se je demokristjansko vodstvo upiralo že od vsega začetka in zavračalo sodelovanje z levičarskimi silami, kljub temu da ni njihova stranka imela večine niti zavezništvo centrističnih strank.

Enobarvni krščansko demokratski odbor, ki je dve leti upravljal pokrajino ob podpori socialdemokratov in republikancev in včasih ob odločilnem vzdrževanju misovskega predstavnika, je stalno privilegiral odnose z gospodarskimi in finančnimi krogi in tako izpraznil vlogo izvoljenega sveta, čeprav bi zahteval posebni gospodarski položaj v pokrajini najširše sodelovanje vseh ustanov in še posebej tistih, ki so neposreden izraz ljudstva. Danes je na Goriškem več tisoč delavcev v dopolnilni blagajni, v nevarnosti je bodočnost vrste industrijskih objektov in s tem celotna produktivna

baza pokrajine. Pred tako hudo gospodarsko krizo je ostala popolnoma odsotna pokrajinska ustanova. Se je tako nadaljevala že dobro znana politika zamašitve lukenj, prepuščena osebnim posegom raznih deželnih predstavnikov in predstavnikov finančnih in gospodarskih krogov, ne da bi s tem prišlo do rešitve krize, katero je treba poiskati na vsedrjavni ravni v sektorskem planiranju industrijske proizvodnje.

Še bolj pa se nam zdi negativna odsotnost pokrajine pri razvijanju dobrih sosedskih odnosov in sodelovanju ob meji s Socialistično republiko Slovenijo. Seveda niti prejšnje uprave niso imele na tem področju posebnih zaslug. Čeprav sta sodelovali v raznih odborih tudi Socialistična stranka in Slovenska skupnost, ni prišlo v zvezi s tem do vidnih posegov, saj je bila iniciativa stalno prepuščena goriški občini. Osimski sporazumi sami pa kažejo, da je problem obmejnega sodelovanja, problem skupnega prostorskega in gospodarskega planiranja celotnega obmejnega območja. V tej smeri lahko odigra prav pokrajina skupaj z drugimi gospodarskimi in krajevnimi ustanovami odločilno vlogo kot organ koordiniranja raznih dejavnosti.

Na enak način je bila pomanjkljiva vloga pokrajine pri predlaganju in koordiniranju iniciativ za zaščito slovenske narodne manjšine. Nekaj je sicer bilo storjenega v zvezi z dvojezičnostjo, mislimo na rabo slovenščine pri uradnih manifestacijah, ki jih je pokrajina privedila v minuli mandatni dobi. Odločno pa je pokrajinski odbor zavrnil naš predlog za rabo slovenščine v pokrajinskem svetu. Nikdar pa se ni pokrajina izkazala kot ustanova, ki zajema narodno mešani teritorij in mora zato zagotoviti narodni skupnosti enakopravno rast in značilnost pokrajinske stvarnosti.

Ivan BRATINA

PAVEL PETRICIG

Val nasilja, ki je zajel Italijo, je pljusnil do naše dežele

Cilj morilcev je: odtegniti pozornost od gospodarsko-političnih problemov

Val nasilja, ki je zajel Italijo in ki je z ugrabitvijo in umorom predsednika krščanske demokracije Alda Mora dosegel višek, je tik pred nedeljskima referendumoma in malo pred deželniimi, pokrajinskimi ter občinskimi volitvami pljusnil do naše dežele. V torek, 6. junija so štirje teroristi umorili le streljaj od videmske kaznilnice vodjo jetniških paznikov Antonia Santora. Umor podčastnika je prvi vidnejši primer novega nasilja v naši deželi, ki je doslej konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let spoznala le fašistično politično nasilje in rovarjenje, prej z atentatom na slovensko šolo, nato pa s pokolom v Petovljah in z ugrabitvijo linijskega letala v Ronkah.

Dasiravno ni nihče pričakoval tako skokovite zaostritve v spirali nasilja, so pa vendarle številni znaki in dogodki pričali, da se tudi v Furlaniji-Julijski krajini "temperatura" terorističnega rovarjenja dviga in da se hitro približujemo nevarnemu kakovostnemu skoku. Vdor na sedež združenja stanovanja vojaških častnikov v Pordenonu so najbolj očitni primeri v procesu postopnega stopnjevanja teroristične dejavnosti. V ta sklop sodi najbrž tudi še ne povsem pojasnjeni spodleteli poskus atentata na gledališče Verdi v Trstu, kjer so se novembra lani tržaški antifašisti zbrali na protestni demonstraciji ob umoru časnikarja Carla Casalegna. Po nekaterih — sicer težko preverljivih glasovih — naj bi tedaj teroristi imeli res v načrtu atentat, ki bi lahko terjal več človeških življenj in ne le navčno in zgolj izzivalno dejanje.

Vprašanje je seveda, v kakšni meri je stopnjevanje političnega nasilja le nagniti plod, ki je pogнал iz deželnih korenin, in v kolikšni meri je to uvožen pojav, delno sad posnemanja in emulacije, delno pa zunanje pomoči nasilnežev, ki so se prekalili v nešteti spopadih v drugih deželah. Slika, ki si jo človek lahko ustvari z navadno časnikarsko anketo in z oslombo na tradicionalne vire informacije, ni zelo jasna, dasi zbrani podatki vzbujajo občutek, da nekaj vendarle tli pod pepelom. Vendar, če naj z nekaj grobimi potezami skiciramo to stanje, je položaj približno takle: skupinice levičarskih skrajnežev, ki delujejo v Trstu in v deželi in ki se spoznavajo v takoimenovanem območju avtonomije, štejejo le nekaj desetini aktivistov ter nekoliko večje število simpatizerjev, med katerimi pa ni poklicnih teroristov, ki bi živeli v ilegali. V polovični ilegali živi le manjša skupinica voditeljev, vendar je njihovo delovanje tako prozorno, da je njihovo "ilegalno delo" skorajda javna tajnost. Bolj skrivnostne in neraziskane so pa vezi s Padovo, ki je postala eno od središč tako imenovanega "rdečega" prevratništva: od tod domači nasilneži črpajo življenske

moči, sile in ob potrebi tudi stvarno pomoč za zahtevnejše akcije. Najbrž — vendar gre v tem primeru le za domnevo, osnovano bolj na logičnem sklepanju kot pa na izsledkih preiskave — so tudi teroristi, ki so ubili podčastnika Santora, prišli od zunaj, sicer si ne bi drznili v akcijo nezakrinkani.

V trenutku, ko pišemo, je vprašanje, ali gre za politični, ali navadni zločin, še brez odgovora, dasi je najbolj verjetno, da se tudi v tem primeru — kot v večini primerov terorizma v Italiji — tesno prepletata tako politični kot navadni kriminal. Tehnika in dinamika atentata sta namreč na las podobni vsem atentatom na politike, industrijske in policijske funkcionarje ter jetniške paznike, značilni sta hladnokrvnost in "strokovnost" killerjev.

Kar pa daje zločinu izrazit politični pečat je predvsem sočasnost z volilno kampanjo. Teroristi dobro vedo, da se med volitvami napetosti zaostrijo, da polemika buri duhove, da se vezi nekoliko zrahljajo in da ima zato teroristični atentat v takem obdobju znatno večjo rušilno moč.

S kakšnim ciljem? Kot je v daljšem sporočilu takoj po atentatu poudarilo deželno vodstvo KPI, je cilj morilcev predvsem ta, da odtegnejo pozornost volilcev od hudih gospodarsko-političnih problemov, ki so se po potresu 6. maja znatno zaostriili, in ga osredotočijo na vprašanje javnega reda na umetno (sicer s krvjo in zločini) napihnjen problem. Taktika ni nova, saj so se je poslužili zlasti med ugrabitvijo Alda Mora v vsedravnem merilu, in naklep je vselej isti: zavreti napredek delavskega razreda in njegovih najbolj naprednih organizacij.

To dokazuje med drugim tudi sumljivo dejstvo, da so se tako na deželni kot na vsedravnih ravni fašisti skoraj povsem potuhnili. Pa ne zato, ker bi jih sodstvo in policija osnesposobili (dovolj je, da pomislimo na nezaslišane oprostitev pripadnikov zločinskega gibanja "ordine nuovo"), pač pa zato, ker se jim ni dejansko treba izpostavljati. "Rdeče brigade" in ostale teroristične skupinice delajo zanje, njim pa je dovolj, da na varnem prežijo na pravi trenutek, da udarijo po demokraciji in naprednih silah.

V tem smislu lahko govorimo o objektivnem komplotu in objektivni povezavi med skrajno desnico in skrajno levico zoper državo, njene demokratične ustanove in delavsko gibanje. Prelahko pa bi bilo, če bi se v analizi ustavili le pri tem. Hočeš ali nočeš ima "rdeči" terorizem globlje korenite, ki segajo v huda protislovja in nedoslednosti italijanske družbe, v napake, v emarginacijo (kar pa seveda ne pomeni, da so emarginiranci teroristi), iz katerih črpa življenske so-

kove in znatno sposobnost obnavljanja. Očitno je, da so teroristi v primerjavi z italijanskim prebivalstvom le neznatna peščica, vendar peščica, ki lahko računa na neko, dasi omejeno družbeno osnovo (v čemer se italijanski terorizem tudi ločuje od zahodnonemškega).

Teh korenin pa ni mogoče presekat z zgolj policijsko akcijo, čeravno je tudi represivni poseg nujno potreben. Treba je zdraviti družbo, treba je odpraviti protislovja, treba je moralizirati javno, upravno in politično življenje, treba je začrtati jasne in dosegljive cilje, treba je uresničiti obljube, skratka treba je korenito spremeniti način upravljanja in krivične delitve družbenega dohodka, stopiti je treba na pot, ki pelje do pravičnejše družbe. Le tako bomo lahko posušili tisto kalno mlakužo v kateri teroristi plavajo kot ribe.

VOJMIR TAVČAR

Festival našega tiska v Dolini

V dneh od 17. do 19. tega meseca bo v Dolini tradicionalni praznik našega tiska.

V soboto, 17.

— ob 17. uri otvoritev. Ob 20,30 bosta nastopila: mešani pevski zbor «France Prešeren» iz Boljunca in mešani pevski zbor iz Mačkolj. Ob 21. uri bo tov. Jože Novak, sekretar občinske konference ZKS iz Kočevja govoril o vlogi komunistov v delegatskem sistemu.

V nedeljo, 18.

— ob 11. uri slovesna otvoritev sedeža sekcije KPI v Dolini. Ob 17,30 bo koncert godbe na pihala iz Brega. Ob 18,30 bo nastopila folklorna skupina kulturno umetniškega društva «Sava» iz Kranja. Ob 19,30 bo zborovanje. Govorila bosta: senatorka Jelka Gerbec in senator Giovanni Berlinguer.

V ponedeljek, 19.

— ob 18. uri pogovor ob okrogli mizi o problemih šole. Ob 20,30 se bo nadaljeval kulturni spored. Nastopili bodo: moški pevski zbor «Fran Venturini» iz Domja, mešani pevski zbor «Slavec» iz Ricmanj in mešani pevski zbor «Slovenec» iz Boršta.

Vse tri večere bo tudi prosta zabava ob zvokih ansambla «Super Group».

Zakonski osnutek KPI za zaščito Slovencev v deželi Furlaniji-Juljski krajini

Člen 1

Da bi zajamčili italijanskim državljanom slovenskega jezika, ki živijo v tržaški, goriški in videmski pokrajini avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine vse ustavne pravice in manjšini kot celoti družbeni, gospodarski in kulturni razvoj, svobodno izražanje v lastnem jeziku in zaščito njene narodnostne istovetnosti, italijanska država izpolnjuje norme tega zakona.

PRVO POGlavJE

Uporaba jezika

Člen 2

V avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini je slovenski jezik izenačen uradnemu italijanskemu jeziku.

Člen 3

Na osnovi člena 6 ustavnega zakona št. 1 z dne 31. januarja 1963 — Posebni statut avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, se pooblašča avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, da izda izvršilne in dopolnilne norme za določitev seznama občin v tržaški, goriški in videmski pokrajini, kjer je manjšina prisotna, v katerih se zgodovinsko spoznava in kjer se izvajajo določila o dvojezičnosti, ki jih predvideva pričujoči zakon.

Predlogi o spremembi seznama se predložijo z istim postopkom, o katerem govori prejšnji odstavek.

Spremembe lahko predlaga deželnemu svetu komisija, o kateri govori člen 24 tega zakona.

Člen 4

Občine, o katerih govori prejšnji člen, bodo imele uradno tudi slovensko ime.

Na jezikovno mešanih območjih, ki jih predvideva člen 3 tega zakona, morajo biti sporočila, javna obvestila ter publikacije države, dežele, posameznih ali združenih krajevnih ustanov, vseh javnih ustanov in zasebnikov, ki opravljajo javne storitve, tudi v slovenščini.

Isto določilo velja tudi za napise na praporih, pečatih, žigih, javnih izveskih in prometnih smerokazih.

Člen 5

Italijanski državljani slovenskega jezika imajo pravico uporabljati lastni jezik v ustnih ali pisemnih odnosih s sodnimi uradi, z organi in uradi javne uprave, vključno z uradi šolske uprave, in z uradi ter organi drugih javnih ustanov v občinah, o katerih je govor v prejšnjem členu 3, ali tistih, ki imajo deželne pristojnosti ter s tistimi, ki v omenjenih občinah imajo javne funkcije in dolžnosti.

Osebe uradov in zasebniki, o katerih govori prvi odstavek, bodo uporabljali v aktih, v korespondenci in v pogovoru jezik prosilca.

Pravico do uporabe slovenskega jezika, o katerih je govor v prejšnjih odstavkih, imajo tudi vse ustanove, ki zadevajo slovensko manjšino ali so njen izraz.

V odnosih med javnimi uradi in temi ustanovami, ali med le-timi in tistimi, ki opravljajo javne službe, se lahko uporablja tudi slovenski jezik.

Člen 6

Člani izvoljenih svetov in komisij, ki jih le-ti imenujejo v avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini in tržaški, goriški in videmski pokrajini in v posameznih ali združenih občinah, o katerih govori člen 3 pričujočega zakona, ter v vseh telesih, izvoljenih in ne, vključno s šolskimi sveti, ki jih predvideva OPR št. 416 z dne 31. maja 1974, imajo pri opravljanju svoje funkcije in dolžno-

sti pravico do uporabe slovenskega jezika ter do ustnega ali pismenega odgovora v slovenščini.

Člen 7

Organi in uradi, o katerih je govor v členih 5 in 6 zakona, so dolžni, da z ustreznimi tehničnimi sredstvi in osebjem zajamčijo izvajanje določil omenjenih členov.

Člen 8

Na območjih in v uradih, v katerih je na osnovi pričujočega zakona predpisana uporaba slovenskega jezika, je treba v javnih natečajih za zaposlitev civilnega osebja v upravi države, dežele in krajevnih ustanov, v navadnem in upravnem sodstvu, zajamčiti ustrezno število mest, namenjenih kandidatom slovenskega jezika.

Vsekakor pa se zahteva poznavanje slovenskega jezika za občinske tajnike in osebe, ki je v posameznih ali združenih občinah, o katerih je govor v členu 3 tega zakona, običajno v stiku z javnostjo.

Italijanskim državljanom slovenskega jezika, ki so zaposleni v uradih, o katerih govori prvi odstavek, je zajamčena služba v deželi.

V natečajih za mesta, rezervirana italijanskim državljanom slovenskega jezika in pri izpitih za vpis v seznam poklicnih novinarjev, lahko kandidati, na lastno zahtevo, opravijo pismeni in ustni izpit v slovenščini. V vsakem primeru pa se vsekakor zahteva poznavanje italijanskega jezika.

V ocenjevalnih komisijah je eden ali več članov, ki jih določa komisija, o kateri je govor v členu 24 tega zakona.

Po posvetu s komisijo, o kateri govori člen 24, bo vlada v roku enega leta od dne, ko stopi pričujoči zakon v veljavo, odobrila zadevni pravilnik o izvajanju določb, ki jih predvidevajo prejšnja poglavja in sezname ter tabele osebja, ki je v pristojnosti države.

Pravilnik mora predvidevati uresničitev norm, o katerih govori prejšnji odstavek, v roku treh let po izdaji.

Člen 9

V tržaški, goriški in videmski pokrajini daje poznavanje slovenskega jezika prednost v točkovanju na natečajih in lestvicah za zaposlitev v javnih službah.

Državni uslužbenci, ki poznajo in uporabljajo slovenski jezik v javnih uradih avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, imajo pravico do posebne doklade,

DRUGO POGlavJE

Šola

Člen 10

Da zajamči italijanskim državljanom slovenskega jezika pravico, da v tržaški, goriški in videmski pokrajini obiskujejo slovenske šole vseh vrst in stopenj, v katerih naj poučuje v slovenščini učno osebje, katerega materin jezik je slovenščina, je vladi poverjena naloga, da po posvetu z deželnim svetom slovenske šole, o katerem govori člen 12 tega zakona, in po posvetu s parlamentarno komisijo za deželna vprašanja, izda v roku enega leta po sestavi seznama občin, o katerem je govor v členu 3, enega ali več odlokov z veljavo navadnega zakona, da preuredi in raztegne na vse občine, o katerih govori člen 3, ustroj slovenskih šol in po potrebi priredi do-

ločbe v zakonih št. 1012 z dne 19. julija 1961 in št. 932 z dne 22. decembra 1973.

Po izdaji odlokov mora vlada spoštovati kriterije in načela tega zakona in mora predvsem poskrbeti za.

1. dopolnitev mreže državnih otroških vrtcev, osnovnih in srednjih šol v občinah, o katerih je govor v členu 3;

2. dopolnitev pravnega statusa obstoječih slovenskih šol vključno otroških vrtcev v pristojnosti države in priznati učnemu ter vodstvenemu osebju vse pravice; raztegnitev na celotno učno in vodstveno osebje pravnega staleža in plač, ki jih predvideva italijanski zakon, obenem pa mora dopolniti službeni stalež za obdobje pred 1. novembrom 1954 tudi za tiste docente, ki so jih iz političnih razlogov izključili iz službe med zavezniško vojaško upravo in za tiste, ki so vsled fašističnega preganjanja bili ob službo ali zaradi prisilne izselitve izgubili italijansko državljanstvo;

3. ob upoštevanju potreb manjšine določiti minimalno število učencev za ustanovitev razredov in šol;

4. da prilagodi šolske programe in določbe, o učbenikih v slovenskih šolah, poleg določil člena 8 zakona št. 932 z dne 22. decembra 1973, tako da ustrezajo zgodovinskim, kulturnim in jezikovnim posebnostim slovenske manjšine in njenim specifičnim potrebam;

5. zagotoviti slovenski manjšini primerno zastopstvo v upravnih organih univerz v deželi in v okviru le-teh ustanoviti primerne departmaje za proučevanje jezika, zgodovine, kulture in izročil slovanskih narodov ter posebej slovenskega, obenem pa dodatne tečaje v raznih fakultetah za spoznavanje slovenske terminologije v znanstvenih vedah.

V vsakem primeru pa je predvidena prisotnost enega predstavnika, ki ga določi deželni svet slovenske šole, kot polnopravnega člana upravnega sveta tržaške oziroma videmske univerze.

6. s štipendijami in drugimi načini finansiranja zagotoviti pripadnikom manjšine možnosti učenja, oziroma obiskovanja tečajev ter diplomiranja na šolah vseh vrst in stopenj, vključno s poklicnimi šolami in na univerzah v Jugoslaviji;

7. priznati polnopravnost diplom, o katerih govori prejšnji paragraf 6, določiti kriterije enakovrednosti in priznati veljavnost diplom tistim, ki so jih dosegli preden je pričujoči zakon stopil v veljavo;

8. spodbuditi kulturni razvoj in napredek slovenske manjšine, omogočiti vsako vrsto kulturnih izmenjav s SR Slovenijo tudi s prirejanjem konferenc, šolskih izletov, obiskov in srečanj med dijaki in docenti;

9. spodbujati spoznavanje slovenskega jezika med italijanskim prebivalstvom, ki živi v avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini;

Vsi lahko obiskujejo slovensko šolo, vključno tuji državljani in apolidi, ki živijo v Furlaniji - Julijski krajini.

Člen 11

Za nadzorstvo nad šolami s slovenskim učnim jezikom, o katerih govori prvi paragraf člena 10 pričujočega zakona, imenuje ministrstvo za šolstvo višjega skrbnika za slovensko šolo v avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini na osnovi treh kandidatov, ki jih predlaga deželni svet za slovensko šolo.

Višji skrbnik za slovensko šolo je neposredno podrejen ministrstvu za šolstvo in ima sledeče funkcije

a) opravlja dolžnost šolskega skrbnika za specifična in notranja vprašanja šol s slovenskim učnim jezikom;

b) skrbi za povezavo med šolskimi skrbniki in višjim šolskim skrbništvom na eni strani ter slovenskimi šolami na drugi za vprašanja, ki so skupna vsem šolam ne glede na učni jezik;

c) upravlja letni sklad, ki ga določa zakon št. 932 iz dne 22. decembra 1973,

Urad višjega šolskega skrbništva za slovenske šole se razčleni v tri pokrajinske sekcije, ki imajo svoj sedež pri šolskih skrbništvih v Trstu, Gorici in Vidmu;

d) imenuje komisijo, ki odobri natisnjene tekste na osnovi člena 8 zakona št. 932 z dne 22. decembra 1973.

Sekcije, ki jih predvideva prejšnji odstavek, vodi ravnatelj ali stalni profesor slovenske šole s funkcijo namestnika skrbnika. Imenuje ga ministrstvo za šolstvo na osnovi predloga deželnega sveta za slovensko šolo, o katerem govori člen 12 tega zakona.

Tem sekcijam bo dodeljeno slovensko osebje tudi z dodelitvijo ali premestitvijo slovenskih docentov, katerim bo v tem primeru priznana službo pri višjem skrbništvu tudi glede pravnega statusa in plače.

V roku 18 mesecev po vstopu v veljavo zakona minister za šolstvo po posvetu z deželnim svetom za slovensko šolo, o katerem govori člen 12 zakona, določi organik višjega skrbništva za slovenske šole in razpiše natečaj v skladu s členom 8 tega zakona.

Člen 12

Da se zagamčita avtonomija in razvoj slovenske šole, je v avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini ustanovljen deželni svet za slovensko šolo

Mnenja deželnega sveta za slovensko šolo so obvezujoča za vprašanja, ki so v pristojnosti deželne šolske uprave:

a) za vsa vprašanja, ki zadevajo slovenske šole vseh vrst in stopenj glede na vse plati poučevanja in ustroja šolstva s slovenskim učnim jezikom;

b) za vsa vprašanja, ki zadevajo učno in vodstveno ter upravno osebje slovenskih šol;

c) o imenovanju komisij za državne izpite na slovenskih šolah;

d) o imenovanju komisij za odobritev učbenikov, ki se tiskajo z letnim skladom, predvidenim s členom 8 zakona št. 932 z dne 22. decembra 1973.

Z ozirom na slovenske šole ima deželni svet za slovensko šolo vse funkcije, ki jih predvideva člen 12 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974.

Deželni svet slovenske šole izbere iz svoje srede predstavnika v upravni svet tržaške in videmske univerze.

Člen 13

Sestava deželnega sveta za slovensko šolo naj ustreza sestavi vodstvenega telesa šolskih okrajev, katerih ozemlje zadeva več pokrajin in občin, o čemer govori člen 11 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974.

Vsi člani deželnega sveta slovenske šole morajo biti izbrani med italijanskimi državljani slovenskega jezika. Predstavniki učnega osebja šole s slovenskim učnim jezikom v vsedravnem svetu za šolstvo, o katerem govori 4. poglavje — člen 16 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974, je polnopravni član deželnega sveta za slovensko šolo.

V deželnem svetu za slovensko šolo so predstavniki občin, o katerih je govor v členu 3 pričujočega zakona.

Število predstavnikov, o katerih govori paragraf g) člena 11 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974, se poveča od 1 na 3 in od 2 na 5.

Imenuje jih deželni svet Furlanije - Julijske krajine z glasovanjem za omejeno število kandidatov.

Volitev članov deželnega sveta za slovensko šolo, ki se razpišejo na osnovi deželnih list, se udeležijo, s postopkom, ki ga predvideva člen 20 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974, vse komponente slovenskih šol vseh vrst in stopenj v avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini.

Člen 14

Deželni svet za slovensko šolo se obnavlja in opravlja svoje funkcije skladno z normami, ki jih predvideva OPR št. 416 z dne 31. maja 1974 in z normami tega zakona, kolikor jih je mogoče izvajati.

Predsednik deželnega sveta za slovensko šolo se udeležuje sestankov predsednikov okrajnih šolskih svetov Furlanije - Julijske krajine, ki jih predvideva čl. 11 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974, da prouči ali sproži proučevanje problemov skupnega interesa.

Za koordinacijo storitev krajevnih uprav, ki so skupne italijanskim in slovenskim šolam, deželni svet za sloven-

sko šolo imenuje svoja odposlanstva, ki se spričo problemov skupnega interesa udeležujejo sej okrajnih šolskih svetov, ki so pristojni za določeno območje.

V tem primeru so veljavni sklepi okrajnih šolskih svetov, v dopolnjeni sestavi z odposlanstvom deželnega sveta za slovensko šolo, samo če je v večini glasov všteta tudi večina glasov slovenskih predstavnikov.

Clen 15

V pokrajinskih šolskih svetih v Trstu in Gorici se predstavništvo staršev in dijakov državnih šol s slovenskim učnim jezikom, ki ga predvidevata prvi in drugi odstavek člena 34 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974, poveča na eno četrtno.

Čeprav ostajajo v veljavi norme, ki jih predvideva drugi odstavek člena 34 OPR št. 416 z dne 31. maja 1974 in nadaljnje spremembe, so vsi sklepi, za katere je neposredno pristojen pokrajinski šolski svet in zadevajo slovensko manjšino, veljavni le, če je v večini glasov všteta tudi večina glasov slovenskih predstavnikov.

Z odlokom predsedstva ministrskega sveta, na predlog ministrstva za javno vzgojo, po posvetovanju z deželnim svetom za slovensko šolo, bodo 60 dni po ustanovitvi slovenskih šol v videmski pokrajini, sestava pokrajinskega šolskega sveta videmske pokrajine in norme, ki urejajo njegovo dejavnost, prilagojene normam tega člena.

Clen 16

S sedežem v Trstu je ustanovljen deželni zavod za raziskovanje, eksperimentiranje in pedagoško izpopolnjevanje za šolo s slovenskim učnim jezikom.

Zavod, ki ga omenja prejšnji odstavek, je javnopravni subjekt z upravno avtonomijo.

Zavodove naloge in notranjo strukturo določajo členi 9 in 10. tretje poglavje OPR št. 419 z dne 31. maja 1974.

Sestava organov deželnega zavoda za slovensko šolo, njihovo dejavnost in probleme, ki zadevajo osebe, bo uredil OPR na predlog ministrskega sveta in po posvetovanju z deželnim svetom za slovensko šolo v roku 60 dni od kar bo pričel veljati ta zakon.

Predsednik deželnega zavoda za raziskovanje, eksperimentiranje in pedagoško izpopolnjevanje in predstavnik, ki ga bo iz lastne srede izvolilo vodstvo zavoda, sodelujeta na konferencah deželnih zavodov, evropskega centra za vzgojo in biblioteke za pedagoško dokumentacijo, o katerih govori člen 15 OPR št. 419 z dne 31. maja 1974.

TRETJE POGLAVJE

Ustanove, združenja, občila, kulturne dobrine in kulturna sredstva

Clen 17

Država bo letno namenila deželi Furlaniji - Julijski krajini prispevke, ki bodo vpisani v posebno proračunsko postavko, za podporo dejavnosti glavnih kulturnih ustanov slovenske manjšine, pri čemer bo zajamčena njihova polna samostojnost.

Za leto 1979 znaša prispevek, o katerem govori prejšnji odstavek, 3.500.000.000 lir.

Seznam ustanov, katerim bo izplačan prispevek, določi komisija, o kateri govori člen 24 tega zakona.

Komisija bo tudi ugotavljala pomensko prednost ustanov in bo zato določila tudi višino letne podpore.

Izplačilo določa predsednik deželnega odbora avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine s svojim odlokom.

Država daje na razpolago ustanovam, o katerih govori prvi odstavek tega člena, javne zgradbe, ki ustrezajo njihovi dejavnosti.

Clen 18

Država skrbi tudi za integracijo stroškov slovenskih združenj, vključno mladinskih, ki spodbujajo razvoj de-

javnosti slovenske manjšine na družbenem, kulturnem, gospodarskem, znanstvenem, umetniskem, športnem in re kreativnem področju.

Temu je namenjena četrtna prispevkov, ki jih predvideva člen 17 tega zakona. Izplačilo prispevkov poteka po normah ki jih predvideva peti odstavek člena 17. Seznam združenj, ki se jim prizna prispevek in višina letnega prispevka za vsako določa komisija, o kateri govori člen 24 tega zakona.

Clen 19

RAI TV spodbuja tudi z ustanovitvijo ustreznih produkcijskih centrov razvoj radijskih in televizijskih oddaj v slovenskem jeziku.

V Furlaniji - Julijski krajini RAI TV organizira svoje organike in strukture tako, da bosta zajamčeni kulturna in funkcionalna avtonomija programov in poročil v slovenskem jeziku.

Clen 20

Država priznava, poleg tistih, ki jih predvideva zakon o založniški dejavnosti, še posebne prispevke v podporo tisku in založniški dejavnosti v slovenskem jeziku v Italiji.

V Furlaniji - Julijski krajini morajo državna podjetja in podjetja z državno soudeležbo, kakor tudi vse javne ustanove, ki oglašajo v italijanskih časopisih, v enaki meri oglašati tudi v sorodnih časopisih v slovenskem jeziku.

Clen 21

Z namenom, da se razvijajo odnosi med obmejnimi prebivalstvom ter med slovensko manjšino in matičnim narodom, država spodbuja kulturne izmenjave med Furlanijo - Julijsko krajino in Jugoslavijo tudi s posebnim poenostavljanjem upravnih postopkov in s carinskimi oprostitvami za začasno ali dokončno uvažanje ali izvažanje kulturnih dobrin in umetnostnih sredstev.

V roku 6 mesecev po vstopu v veljavo tega zakona bo pristojno ministrstvo na osnovi mnenja avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine in po posvetovanju s komisijo, o kateri govori člen 24 tega zakona, izdalo pravilnik za izvajanje norm, ki jih vsebuje prejšnji odstavek.

ČETRTO POGLAVJE

Družbenogospodarski razvoj in pooblastila dežel

Clen 22

Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini država pooblašča funkcije, ki so potrebne za organsko izvajanje njenih izvirnih in že pooblaščenih funkcij, z namenom, da zaščiti etnične značilnosti slovenske manjšine in spodbuja njen družbeni, gospodarski in kulturni razvoj.

Prav tako ima pooblastilo za upravne funkcije, ki zadevajo zaščito in ovrednotenje zgodovinskega, umetniškega, arheološkega in spomeniškega bogastva.

Država v okviru prispevkov, ki jih predvideva člen 50 ustavnega zakona št. 1 z dne 31. januarja 1963 — Posebni statut avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, bo namenila občinam, o katerih govori prejšnji člen 3, letne izredne finančne prispevke na osnovi deželnih večletnih načrtov za posege, ki predstavljajo dopolnilo k deželnemu razvojnemu načrtu.

Clen 23

Deželne večletne načrte za posege, o katerih govori prejšnji člen, izdela avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina sporazumno z zainteresiranimi gorskimi skupnostmi in z občinami, ki jih omenja člen 3 tega zakona in ki so članice gorskih skupnosti, ter morajo določiti cilje gospodarskega razvoja jezikovno mešanih področij ter določiti:

a) kreditne olajšave, podpore, spodbudne prispevke za posamezne veje gospodarstva ter kriterije izplačevanja skladov;

b) ukrepe za spodbujanje gospodarske dejavnosti združnega ali združevalnega značaja med kmeti - rejci, ribiči, obrtniki, trgovci in malimi podjetniki, kakor tudi pobude za agroturizem;

c) posege v podporo tradicionalnih dejavnosti v občinah, ki jih omenja člen 3 tega zakona, s posebnim podarkom na kmetijstvo, živinorejo in agroturizem;

d) posege za kakovostno izboljšanje in številčno povečanje delovnih mest na jezikovno mešanih področjih;

e) posege za zaščito okolja, za ovrednotenje zgodovinsko kulturnega bogastva slovenske skupnosti in za kakovostno izboljšavo in razširjanje javnih storitev;

f) zaščitne ukrepe v zvezi z uporabo ozemlja in za ohranjanje ter obnovu zgodovinskih središč, spomenikov in zgradb posebne zgodovinske in arhitektonske vrednosti;

g) posebne norme za omejitve uporabe zemljišč v primeru nekmetijskih dejavnosti in za določitev oblik soudeležbe lastnikov zemljišč pri teh dejavnostih ali zamenjave ter/ali odškodnine v izjemnih primerih razlastitve, oziromačasne ali trajne zasedbe zemljišč;

h) ukrepe v primeru zaseganja zemljišč jusarskega značaja, o tem, kako naj zainteresirane občine uporabljajo sklade, namenjene odplačilu odtujene dobrine in za to, da bo skupnost, ki je uživala jusarske pravice uporabljala za te nastale pobude.

Deželni načrt posegov za družbenogospodarski razvoj slovenske manjšine se uokvirja v splošno državno in deželno načrtovanje in posegi, ki jih predvideva, se morajo nanašati na deželni urbanistični načrt, v katerega bodo vključeni s posebnimi variantami.

Načrt je predložen v odobritev deželnemu svetu avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine po predhodnem posvetovanju s komisijo, o kateri govori prihodnji člen.

Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina skrbi za razdelitev finančnih sredstev, ki jih predvidevajo načrti posegov zainteresiranim občinam.

Za izplačevanje prispevkov tretjim osebam ali vsaka druga oblika olajsave ali spodbujevalnega prispevka, bodo skrbele zainteresirane občine na osnovi mnenja komisije, ki jo omenja člen 24 tega zakona.

Člen 24

Da se zajamči neposredno sodelovanje slovenske manjšine pri oblikovanju in izvajanju načrtov posegov, o katerih govori prejšnji člen, in pri vseh ostalih izbirah, ki zadevajo manjšino in za vprašanja, ki bodo predmet državnih pooblastil avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini je pri deželi ustanovljena posvetovalna komisija, ki je izraz slovenske manjšine.

Komisijo sestavljajo izključno italijanski državljani slovenskega jezika in jo imenuje deželni svet avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine v roku 30 dni od začetka vsake mandatne dobe na osnovi predlogov občin, ki so v celoti ali delno vključene v seznam, ki ga omenja člen 3 in glavnih družbenogospodarskih in kulturnih organizacij, preko katerih se izraža slovenska manjšina.

Naloga deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine na osnovi norm prejšnjega odstavka je, da določi število članov komisije, način njihovega imenovanja in uredi njeno dejavnost.

PETO POGlavJE

Prehodne in zaključne norme

Člen 25

Državljani, katerim so s prisilo kakorkoli spremenili ali določili priimke ali imena v fašistični dobi, ali iz drugih razlogov pred in po tej dobi, ter njihovi potomci, imajo pravico da dobijo izvirni priimek z navadno prošnjo, naslovljeno na prizivno sodišče sodnega okrožja, ki je teritorialno pristojno za občino, v kateri ima prizadeti bivališče.

V tem primeru se uveljavi postopek, o katerem govori kraljevi odlok številka 1238 iz dne 2. julija 1939, osmo poglavje, drugi del, člen. 158 in sledeči.

Postopek je brezplačen, sodišče pa ga mora opraviti v roku 90 dni po vložitvi prošnje. Anagrafski uradi poskrbijo za potrebne vpise.

Prošnje so lahko tudi kolektivne, ki jih prizadeti podpišejo z avtentificiranim podpisom in v katerih navedejo imena in priimke, izvirno obliko ter anagrafske podatke, ki so potrebni za ugotovitev ugotovitev prosištev.

Člen 26

V roku enega leta po vstopu v veljavo tega zakona bo država poskrbela, da se slovenski skupnosti vrne, obnovi ali izplača ustrezna vrednost za nepremičnine, namenjene družbenim ali kulturnim dejavnostim, ki so bile last slovenskih organizacij, a so bile v času fašizma razlaščene, odtujene ali kakorkoli odvzete slovenskim organizacijam.

Vrnjene, obnovljene ali v enaki vrednosti odškodovane dobrine, bodo postale last občin, na katerih ozemlju se nahajajo in jih bodo občine dale na razpolago društvom ter ustanovam slovenske skupnosti po ustreznem pravilniku.

Ukrep, o katerem govori prejšnji odstavek, ne predvideva finančnih ali davčnih bremen na račun tistega, kateremu je namenjen.

Seznam dobrin predlaga komisija, o kateri govori člen 24, medtem ko ga bo izdala dežela na osnovi preverjanja pristojnih teritorialnih uradov finančne intendanture ter na osnovi finančnih sredstev, o katerih govori člen 3 tega zakona.

Občine poskrbijo za vzdrževanje poslopij, ki jih dobijo v last na osnovi tega zakona.

Člen 27

V roku enega leta po vstopu v veljavo tega zakona imajo pravico da dobijo italijansko državljanstvo apolide slovenske narodnosti, ki trajno živijo in imajo vsaj pet let rezidenco na ozemlju dežele Furlanije - Julijske krajine in to zahtevajo.

Člen 28

Italijanski državljani slovenskega jezika, ki so služili v tako imenovanih «posebnih bataljonih» italijanske vojske, ter civilisti, ki so bili poslani v delovne oddelke ali internirani v koncentracijska taborišča zaradi politične ali etnične diskriminacije, imajo iste pravice kot politični preganjanci za obdobje, ko so bili vanje vključeni ali so bili v drugih oddelkih deležni istega ravnanja.

Člen 29

Vsako dejanje, ki teži za tem, da onemogoči ali omejuje slovensko manjšino pri izvajanju njenih specifičnih dejavnosti ali pri uporabi materinega jezika, se kaznuje na osnovi člena 291 kazenskega zakonika.

Člen 30

Vsi kazenski postopki proti italijanskim državljanom slovenske narodnosti, ki so bili obdolženi zaradi uporabe slovenskega jezika v javnih aktih in v opravljanju dolžnosti državljana do javne uprave, so s tem zakonom razveljavljeni. Prav tako se črtajo razsodbe za dejanja, ki jih omenja prejšnji člen, če so bile izrečene pred vstopom v veljavo tega zakona.

Člen 31

Uporabo dvojezičnosti ni podvržena dodatnim davčnim obremenitvam.

Člen 32

Vsa določila, ki so v nasprotju s tem zakonom, so razveljavljena.

Člen 33

Breme, ki izhaja iz izvajanja tega zakona, se krije s skladi...

Zakladno ministrstvo je pooblaščen, da s svojimi odloki določi ustrezne spremembe državnega proračuna.

Želimo, da bi zakon v največji meri odražal težnje in želje Slovencev

Pogovor s senatorko Jelko Gerbčev

Dne 2. junija t.l. je senatorka Jelka Gerbec uradno predložila v senatu zakonski osnutek KPI za celovito zaščito Slovencev v Italiji.

Kot je znano je KPI pred nekaj meseci načela širše posvetovanje s slovenskimi organizacijami o prvem, okvirnem, besedilu osnutka. Na osnovi zbranih predlogov in nasvetov je osnutek temeljito pregledala in ga dopolnila, saj želi, da bi novi zakon v največji meri odražal težnje in želje slovenske narodnostne skupnosti.

Pred dnevi smo se srečali z našo senatorko in pogovor o problemih, ki so v zvezi z zakonskim osnutkom KPI za celovito zaščito Slovencev v Italiji, se je tako-le odvijal:

VPRAŠANJE — *Tovarišica Jelka, končno si predložila zakonski osnutek za celovito zaščito Slovencev v Italiji. Kdaj se je to zgodilo?*

ODGOVOR — Da, lahko rečen "končno", saj smo okoli nove oblike zakonskega osnutka delali skoraj dve leti. Predložila sem ga dne 2. junija, se pravi na obletnico razglasitve italijanske republike, to je na dan, ki je zgodovinskega pomena za vse antifašiste.

VPRAŠANJE — *Zakaj je to delo trajalo toliko časa?*

ODGOVOR — Zaradi tega, ker je bilo treba preveriti stališča, poglobiti vprašanja, ki jih prej nismo upoštevali in jih nismo vključili v prvotno besedilo zakonskega osnutka (leta 1970). Od takrat so se stvari v marsikaterem pogledu spremenile tako na splošno v italijanski družbi kot še posebej na slovenskem področju. Po predložitvi prvega zakonskega osnutka smo dobili še zakon števil 932 (leta 1973 o vprašanih šolske uprave in osebj, leta 1974 pa so izšli delegirani dekreti za šolo in so docela spremenili odnose med šolo, družino in domom ter ustvarili nov položaj tudi na slovenskem področju. Gotovo se spominjaš, koliko razprav in poglobitve je terjalo samo vprašanje šolskih okrajev. Našli smo izvirno rešitev, vendar ni bila enostavna stvar. Treba je bilo izmenjati mnenja na najrazličnejših forumih, treba je bilo preveriti vse možnosti, vse morebitne ovire ali omejitve, ki bi se utegnile postaviti od dokončni rešitvi problema. Poleg tega dekreti o decentralizaciji državnih pristojnosti in o dodelitvi teh pristojnosti deželam in krajevnim ustanovam, ki so bili sprejeti lani, so ustvarili novo krajevno starnost in zato se življenje naše manjšine postavlja v popolnoma nov položaj. Napačno bi bilo, če ne bi pri izdelavi novega osnutka zakona tega upoštevali. Napačno bi bilo tudi, če bi prezrli dejstvo, da se je med slovensko narodnostno skupnostjo v Italiji in izven nje razvila razprava o pogledih slovenske tematike, ki jih nismo prej, niti mi komunisti, niti druge politične sile in organizacije, dovolj natančno obdelali in poglobili. N. pr. velikega pomena in upoštevanja vredno je, kar je prišlo pametnega na dan na mednarodni manjšinski konferenci, ki jo je priredila

tržaška pokrajina. Tudi osimski sporazum je ustvaril nove pogoje in odprl nove možnosti za slovensko manjšino. Vse to nas je zelo zavzelo. Potrebna je bila tudi mnenja ne le naših tovarišev, temveč tudi pripadnikov drugih političnih skupin in organizacij ter se o zadevi temeljito pogovoriti s tovariši našega osrednjega vodstva in z raznimi osebnostmi, ki imajo odgovorna mesta v parlamentu in na raznih sektorjih dela. Potrebna je bila tudi konfrontacija z raznimi drugimi zakoni, da ne bi nastala morebitna protislovja in da ne bi prišlo do ovir pri razpravi o naših stališčih in predlogih v vladni komisiji za slovensko problematiko, in kasneje, v parlamentu. Skratka, mnoge stvari so morale dozoreti, preden smo jih lahko vključili v zakonski osnutek naše partije. Zato, torej, smo rabili toliko časa.

VPRAŠANJE — *Ali ostaja vsebina tega zakonskega osnutka v glavnem taka, kot sta jo obrazložila ti in tovariš Cuffaro na tiskovni konferenci v Trstu, dne 23. januarja letos?*

ODGOVOR — Načelno ostaja vsebina ista, tudi struktura zakona ostaja ista. Vendar, v podrobnostih, je sprememb veliko. Vnešene so bile tudi kvalitetne spremembe. Te spremembe smo vključili v osnutek zakona po razpravi s slovenskimi organizacijami in združenji ter z drugimi političnimi silami, s katerimi smo se srečali.

VPRAŠANJE — *S katerimi organizacijami ste se srečali?*

ODGOVOR — Z mnogimi. Med temi so: Slovenska kulturno gospodarska zveza, Slovenska prosvetna zveza, Stalno slovensko gledališče v Trstu, Glasbena matica, Dijaška matica, Slovensko gospodarsko združenje, Zveza slovenskih športnih društev v Italiji, Sindikat slovenske šole, Slovenski raziskovalni inštitut, Narodna in študijska knjižnica, Kmečka zveza, Študijski center Nediža, Kulturno društvo Ivan Trinko iz Čedad in druga kulturna društva iz Beneške Slovenije. Srečali smo se tudi s kolektivom Primorskega dnevnika, s Slovensko skupnostjo na deželni ravni, z raznimi slovenskimi organizacijami na Goriškem, s tamkajšnjim Sindikatом slovenske šole in z nekaterimi drugimi. Iz teh posvetov je prišlo na dan veliko dobrih predlogov, ki smo jih upoštevali. Bilo pa je tudi nekaj takih predlogov, ki jih nismo mogli vključiti v naš zakonski osnutek, vendar menimo da jih bo treba upoštevati v okviru deželne zakonodaje. Vendar lahko režem, da smo večji del predlogov vključili

v naš zakonski osnutek in so jih tudi pristojni parlamentarni uradi KPI v poslanski zbornici in senatu, ter osrednje vodstvo partije — odobrili.

VPRAŠANJE — *Lahko navedeš nekaj predlogov, ki so vključeni v zakonski osnutek?*

ODGOVOR — Da, prav rada. N. pr.: predlog, naj se upravna avtonomija slovenske šole bolje zaščiti z imenovanjem nekega višjega šolskega skrbnika pristojnega za vse slovenske šole. Ustanovili naj bi se trije odseki za slovenske šole, se pravi po eden pri vsakem pokrajinskem šolskem skrbništvu. Posameznih slovenskih ustanov pa v novem osnutku poimensko ne navajamo, ker nočeno nobene izpustiti odnosno prezreti (v prvotnem besedilu osnutka, ki smo ga predložili javnosti preteklega januarja smo pri navajanju raznih slovenskih ustanov nehote nekatere prezrli).

Novi osnutek predvideva razširitev pristojnosti, ki naj jih dobi dežela prav na specifičnih področjih slovenske problematike. Dalje: novi osnutek predvideva priznanje diplom, ki so bile dosežene v Jugoslaviji medtem ko smo v prvotnem osnutku omenjali samo visoke šole v Sloveniji. Novi osnutek predvideva tudi ustanovitev Slovenskega raziskovalnega inštituta za slovenske šole in sicer na taki osnovi, kakršna velja za italijanske šole, to je na osnovi delegiranih dekretov za šolstvo iz leta 1974. Poleg omenjenih je še več drugih dopolnitev v novem osnutku.

VPRAŠANJE — *Meniš, da bo sprejeto v vladni komisiji prej in v parlamentu kasneje, kar predlagamo komunisti za Slovence?*

ODGOVOR — Odgovoriti na to vprašanje je res težko. Menim vsekakor, da bo treba napeti vse sile zato, da se problemi Slovencev čim bolje rešijo, se pravi, da bo čim več teh predlogov sprejel parlament in še prej vladna komisija, odnosno vlada sama. Zato predvidevam, da se bomo morali komunisti neposredno zavzemati na vseh možnih ravneh.

VPRAŠANJE — *Kateri senatorji so, poleg tebe, seveda, podpisali zakonski osnutek, o katerem se pogovarjamo?*

ODGOVOR — Zakonski osnutek so poleg mene podpisali še naslednji senatorji: Modica, Bacicchi, Boldrini, Mascagni, Bonazzola, Urbani, Conterno, Scutari Cossutta, Urbani; Villi in drugi in predsednik senatne komisije KPI tovariš Perna.

In za zaključek še to-le: Ker je trenutno poslanska zbornica prekinila svoje delo, bo zakonski osnutek KPI za zaščito Slovencev predložen v tej veji parlamenta ob ponovnem odprtju. Doslej so ta zakonski osnutek poleg predlagatelja, ki je poslanec Antonino Cuffaro, podpisali še naslednji poslanci: Natta, Loconna, Raicich, Baracetti, Colomba, Migliorini De Carneri in drugi.

Pomenek o družinskih posvetovalnicah

Boj za ustanovitev družinskih posvetovalnic v Furlaniji-Juljski krajini nas je vendar povedel do pravega cilja: na podlagi državnega zakona šte. 405 z dne 29. julija 1975 imamo tudi mi svoj deželni zakon, ki bo nudil zdaj občinam in krajevnim skupnostim možnost, da ustanavljajo posvetovalniške centre.

Zakon ni tak, kakršnega smo si obetali, je pa vsekakor boljši od tistega, ki ga je deželni svet lani zavrnil in ki je letos izšel iz 7. stalne komisije. V vsem tem času smo si prizadevali, da bi v izoblikovanju zakona delovali na podlagi čim večje enotnosti, zato da bi dosegli ustrezen sporazum in se tako izgonili dvoumnim rešitvam. Naš cilj je bil, doseči čim boljši zakon v takem razmerju sil, kakršnega je do sedaj nudil deželni svet. Predstavili smo vrsto spreminjalnih predlogov (amandmajev), ki so ustrezali željam ženskega gibanja, deželne zveze žena in deželne sindikalne federacije CGIL-CISL-UIL: to zato, da se ne bi omejili na "ideološki" zakon, temveč da bi zaobjeli enotne in širše želje in zakone, ki bi v laično in levičarsko fronto (KPI, PSI, PSDI, PRI, PLI) vključile tudi sindikalno in delavsko deželno stvarnost, se pravi živo in odgovorno stvarnost, ki jo katoliška in marksistična prisotnost že bolj vrednotita.

Z vso silo smo v debati podčrtali osrednje vprašanje ženske problematike, zato da bi naša družba rasla na naprednih – tako družbenih in kulturnih kot političnih in gospodarskih – temeljih. Ravno gibanje za žensko emancipacijo in enakopravnost je bilo tisto, ki je v teh letih posebno streslo in razgibalo vso državo in skupno s cilji delavskega gibanja doseglo vidne rezultate kot so zakon o razporoki, zmaga pri referendumu, zakoni za otroške jasli, za posvetovalnice, za družinsko pravo, za splav.

Borili smo se proti predpostavkam krščansko demokratske stranke, ki še vedno vztraja pri tem da potiska žensko vprašanje v izključno družinske meje ter odpravlja problem na neprijeten, paternalističen način. Zatrtili smo, da žene želijo tudi v naši deželi napredovati, pa naj bodo verne ali ne, kajti kultura in običaji so že opustili vsako mračnjaško tradicijo, ki je prikrivala le hinavščino in odpovedi.

Kaj smo dosegli? Zakon o posvetovalnicah je prinesel precejšnje izboljšave, vendar ni še zadovoljiv: zato smo obvezno nadaljevali boj v 7. zakonodajni dobi. Za to pa, kar smo dosegli, gre priznanje predsem enotnemu prizadevanju laične in levičarske skupine ter nekaterim premislekom s strani krščansko demokratske stranke. Fašisti so ostali tako popolnoma osamljeni.

Obstajajo vsekakor nekatera nerešena vprašanja in to zaradi nepremičnih stališč krščansko demokratske stranke pri določenih točkah, predvsem glede predpisovanja, tudi mladostnicam kontracepcijskih sredstev pri izbiri svobodnega

in zavestnega materinstva. Tisto točko, ki jo vsebuje tudi zakon o splavu, je demokratska parlamentarna skupina v Rimu sprejela; zakaj pa v Trstu ne? Gre za protislovje, ki potrjuje kulturno zaostalost demokristijanov v Furlaniji-Juljski krajini. Ravno tako je negativnega pomena obstoj privatnih posvetovalnic, ki naj bi jih dežela finansirala (čeprav je bila vsota njim namenjena omejena na 15%). Prevladalo je v tem primeru načelo pluralizma ustanov, ne pa načelo pluralizma v ustanovah.

Sta pa bili vključeni v zakon dve važni točki: prva obsega "širjenje informacij, ki naj pospešujejo oziroma preprečujejo nosečnost: to z nasveti glede uporabe metod farmacevtskih sredstev, odgovarjajočih posameznim primerom" ter še "podeljevanje ustreznih sredstev za svobodno načrtovanje zakonskega para in posameznikov, kar se tiče odgovorne prokreacije in to v spoštovanju etičnih prepričanj in fizičnega zdravja do- tičnikov".

Druga važna točka se nanaša na družbeno upravljanje: "Občine, konzorciji in skupnosti, po posvetu s občinskimi decentraliziranimi organi, s sindikalnimi organizacijami, s pritičnimi združenji in z ženskimi gibanji, ki delujejo na področju, morajo z lastnim pravilnikom določati oblike sodelovanja porabnikov in operaterjev, morajo dalje upoštevati slovensko manjšino na področjih, kjer njena prisotnost to zahteva, predsem pa ženske in njihova združenja: to pri izoblikovanju programov in izbir, pri preverjanju njih izvrševanja in pri pospeševanju pobud."

Gre torej sedaj za konkretno uvedbo javne posvetovalniške usluge; to je naloga, pred katero so postavljene občine s svojimi konzorciji ter gorske skupnosti. V družbenem upravljanju pa menimo, da se morata v prvi vrsti održati demokratično sodelovanje in popolno uvajanje pluralizma: nujno je, da se razvije kulturno gibanje, ki naj pojmuje posvetovalnice kot sodelavce pri splošnem napredku življenjskih navad, ki naj odpravi vsako hinavščino in najrazličnejše težnje; ki naj zaobjame šolstvo, tovarniško in področno stvarnost.

OPOMBA – To rubriko ureja ženska komisija tržaške federacije KPI.

UREDNIŠVO

PRISPEVKI

Ob vpisu naročnine za tekoče leto so prispevali za sklad DELA:

Srečko Grobiša iz Nabrežine 2.000 lir, Josip Legiša iz Praprota 2.000 lir, Ivan Sosič iz Nabrežine 2.000 lir in Ladi Caharija iz Nabrežine 1.000 lir.

Vsem darovalcem iskrena hvala.

Alojz Pirc sedemdesetletnik

Tovariš Alojz Pirc iz Saleža, dolgoletni župan v Zgoniku, je dne 10. t.m. slavil svoj sedemdeseti rojstni dan. Ob tem njegovem življenjskem jubileju mu iskreno čestitamo.

Tovariš Pirc se je kot mlad fant pridružil organizaciji delavskega gibanja, saj je v njej sodeloval že leta 1923. Leta 1932 je prišel v ječo kot antifašist, leta 1942 ga je fašistična policija ponovno zaprla in izročila zloglasnemu posebnemu sodišču. V ječi je ostal do padca fašističnega režima, vendar pa tedaj ni bil osvobojen temveč so ga odpeljali v taborišče v Nemčijo.

Po osvoboditvi leta 1945 je z največjo verno delal v krajevnih organizacijah. Nekaj let je bil predsednik krajevnega narodnoosvobodilnega odbora, leta 1949 pa je bil prvič izvoljen za župana občine Zgonik. Pod njegovim vodstvom se je občinska uprava krepko uveljavila, kar potrjujejo tudi številne realizacije.

Omembe vredno je še to, da je bila tudi v najtežjih dneh naše zgodovine njegova družina krepko angažirana v delavskem gibanju in da je zlasti njegova zdaj že pokojna žena z veliko zavzetostjo sodelovala v organizacijah osvobodilnega gibanja.

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor **ALBIN ŠKERK**

Ureja uredniški odbor
Odgovarja **FERDI ZIDAR**

Uredništvo in uprava:

Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 764-872, 744-047

Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24-36

Poštni tekoči račun 11/7000

Letna naročnina 3.000 lir

Tisk: Tipo/offset Riva

Trst, Ulica Torrebianca, 12